

lelőhelyen a mérés eredményeinek pontos elemzését nehezítette, hogy a vizsgált területtől közvetlenül D-re, kis területen volt csak régészeti ásatás 2008-ban, és régészeti-környezetrégészeti célokra alkalmas légi felvétel sem állt még rendelkezésünkre.

A mérési területen semmilyen épületre utaló nyomot nem találtunk. A 6. négyzet középtengelyében jelentkezett ugyan egy sötét, fekete folt, de ez nem a falakra utaló tipikus szín (a folt megjelenése, a szín mélysége semmiképpen sem emlékeztet a korábbi méréseknél tapasztalt falak megjelenési módjára), ezért ezt nem tudjuk azonosítani. A 7. négyzetben azonban szépen látszik a 2008. évi ásatásban megismert falszakasz; a 8. négyzet területén is a száraz-kavicsos foltok.

CSIRKE ORSOLYA

409. Öttömös, Angyal-sor (KÖH 70507)

(Csongrád megye) U

A Mórahalom és Öttömös közt futó 55. sz. főút (22+060–41+000 km-szelvény) burkolat-megerősítése és szélesítése miatt szükségessé vált terepbejárást 2009. márciusban végeztük. A túlnyomórészt erdővel fedett nyomvonalszakaszon 3 régészeti lelőhelyet lokalizáltunk.

Öttömös belterületétől DK-re, az Ásotthalom–öttömösi határon, az 55. sz. út É-i oldalán, a határrész D-i szélében található a lelőhely. Területéről kora neolitik kerámiatöredékeket gyűjtöttünk. Valószínűleg átnyúlik az út D-i oldalára is, ott azonban sűrű erdő fedi.

Munkatárs: Hrivnák Péter Pál régésztechnikus.

FEKETE CSANÁD

410. Ócsény, Szalatna-domb (KÖH 62702, 62704)

(Tolna megye) B, Ró

Az M6 autópálya építéséhez kapcsolódó ócsényi elkerülő út nyomvonalának megelőző feltárása során a településtől DNy-ra lévő Szalatna-dombon mintegy 4900 m²-en kutattunk. A lelőhelyen talált 74 objektum közül említésre méltó az a késő bronzkori rablott csontvázas sír, amelyben a váz felső harmadára irányuló bolygatás ellenére 5 darab bordás díszű, közepén tüskével ellátott bronz mellkorongot, egy nagyobb méretű (kb. 30 cm-es), korongfejű bronztűt, huzalból tekercselt, eredeti helyzetben lévő bronz lábujjgyűrűket és egy aranydrótból készített hajkarikát találtunk. Néhány ismeretlen korú objektum mellett a többi jelenség a római korból származik. Minden bizonnyal egy menettábor részét képezi a két kerítőárok-szakasz, a részben kiszedett mészkő alapozású hosszabb faldarab, több nagyobb méretű tárológödör és egy 4 m mély kút, amely a domb DK-i felén látott napvilágot.

Munkatársak: Künsztler Tamás, Necze Gábor, Simmer Livia, Ürmös Melinda.

CZÖVEK ATTILA

411. Paks-Dunakömlőd, Bottyánsánc (Lussonium) (KÖH 20027)

(Tolna megye) Ró

A 2009. évi feltárásokra a dunai limes közép-európai szakaszának világörökségi nevezéséhez kapcsolódó „Danube Limes – UNESCO Világörökség” nemzetközi program keretében került sor. Az augusztus 10.–november 15. között végzett feltárások három területen folytak: a római erődötől É-ra fekvő területen, az erőd ÉK-i részén és a római kori temető területén.

Castellum

A 2009. évi ásatási szezon során a Bottyánsánc É-i részén, az erődötől és a legkülső ÉNy-i fossától É-ra elhelyezkedő alacsonyabb teraszos területen, a tervezett látogatóközpont helyén kezdtük meg a kutatást, amelyet a modern kori felszínen talált kerámiatöredékek indokoltak. Itt két részletben egy 10×10-es területet kutattunk, melyet D-i irányba tovább bővítettünk (2009/II. munkaterület), azonban a próbafeltárás során régészeti objektumot nem, csupán kevés római kori kerámiatöredéket találtunk, melyek a feltárt terület felső rétegében helyezkedtek el, s minden bizonnyal modern kori tereprendezés eredményeképpen kerültek az ásatási területre.

Folytattuk a 2008-ban megkezdett kutatást a római erőd belső, ÉK-i részében (2009/I. munkaterület). A korábban azonosított római út K-i sávját teljesen feltártuk a szelvény Ny-i részén, attól K-re két, különböző szinten elhelyezkedő római kori járósíntet is találtunk, ami az út különböző időszakokban történő megújítására, ill. használatára utal. Az úttól K-re egy nagy kiterjedésű, római korban feltöltött réteget is találtunk, amelyből többek között viseleti tárgyak, késő római kisbronzok és rheinzaberni, valamint westerndorfi terra sigillata edénytöredékek kerültek elő. Ebben a betöltésben találtuk az ásatás egyik kiemelkedő leletét, egy kis terrakotta szoborfejet, mely valószínűleg Vibia Sabina-t, Hadrianus császár feleségét ábrázolja. Feltártuk a már 2008-ban észlelt, a római kori úthoz K-ről kapcsolódó egykori épület megmaradt, É–D-i irányú falát is, melynek pontos funkciója és kiterjedése azonban nem ismert, mivel az épület egy része D felé túlnyúlik a jelenlegi ásatási területen. Az épületet megújíthatták, erre utal a szintje alatt észlelt nagy kiterjedésű vályogtéglafal, amely valószínűleg a helyén álló egykori épület része lehetett.

A feltárás legnagyobb kiterjedésű objektuma egy nagyméretű hulladéktároló gödör volt, mely a feltárt terület közepén helyezkedett el. Betöltésének felső rétegeiben nagy mennyiségű fémhulladék, alsóbb rétegeiben pedig rengeteg csont-hulladék került elő; közöttük nagyon sok félkész, ill. megmunkálás nyomát viselő agancs- és csontdarab. Ez bizonyossá tette, hogy a közelben egy csontmegmunkáló műhelyt is keresnünk kell. A gödör környékének D felől való feltárása folytán az úttól K-re már észlelt, nagy kiterjedésű feltöltött réteg folytatása került elő, amelyből szintén jelentős számú vastárgy, pl. kovácsszerszámok, fegyverek, hasz-

nálati- és viseleti tárgyak, valamint mezőgazdasági eszközök kerültek elő. A leletanyag egyértelműen utal arra, hogy a feltárt terület egykoron egy műhelykörzethez tartozott, melyben a csontműhely(?) mellett egy kovácműhely is dolgozhatott. Ezt erősítette meg a terület D-i részén feltárt kemence is, mely méretéből adódóan valószínűleg a csontműhelyhez tartozott, annak is csontlágyító kemencéje lehetett. Maguk a műhelyépületek nem kerültek elő a feltárt területen, nagy valószínűséggel attól D-re vagy K-re találhatóak. Ha K-re voltak a szelvénytől, akkor minden bizonnyal a modern kori harcárok és/vagy a tereprendezési munkálatok már megsemmisítették őket.

A kemencétől D-re (a kemence szája K-re nyílt) egy mély gödröt tártunk fel, majd attól még délebbre, a 2009/I munkaterület DK-i sarkában, egy római kori feltöltési rétegben találtuk meg az utóbbi évek legjelentősebb leletét, egy római császárszobor lábtöredékét. Az előkerült töredék Marcus Aurelius, Septimius Severus vagy Caracalla életnagyságot meghaladó bronzszobrához tartozhatott. (Az illusztrációkat lásd a borítón, az előző oldalon és balra!) A lelet mintegy 1 m széles rétegben helyezkedett el, melynek felső- és alsó szélét is kb. 5–7 cm vastag égett réteg határolta. A munkaterület D-i részén előkerült még, a kemence és az É-D-i irányú fal között egy ÉNy-DK irányú vékony belső fal, mely szintén túlnyúlt az ásatási felületen. Kisebb számú római kerámiatöredékek és csontanyagok kívül más lelet körülötte nem volt, feltehetőleg az egykori műhelyhez tartozott, funkciójának tisztázása azonban csak környékének teljes feltárása után várható.

Temető

A 2009. évre tervezett terepmunka további fontos feladata a Lussonium erődjéhez kapcsolódó római temető lokalizálása volt. A település és a tábor temetőjének azonosítása mindeddig eredménytelennek bizonyult, bár az 1980-as évek végén Visy Zsolt és az 1990-es

években Váradyné Péterfi Zsuzsanna is végzett ilyen irányú kutatásokat.

2008-ban lakossági bejelentés alapján több sírra, valamint egy bolygatott római kőládasírra vonatkozóan sikerült információt gyűjtenünk. A bejelentést követő helyszíni szemle során a felszínen téglá-, valamint kerámiatöredékeket figyeltünk meg. Ezen adatok figyelembevételével indult meg 2009-ben a feltárás. Az erődötől ÉNy-ra elterülő dombháton (Béke utca és a Bartók B. utca között) 2 kutatóárkot nyitottunk, melyekben 6 római kori sírt (5 földsírt és 1 téglasírt) tártunk fel. A sírok nyújtott csontvázas temetkezések voltak, valamennyi Ny-K tájolású és bolygatott. A sírokban a csontok rossz megtartásúak, mállékonyak voltak. A vázak mellől az 1. sz. sírban több mellékleti tárgy, egy bronzérme, egy késő római üvegpohár és egy kis vas szíjvég került elő. Ezenkívül mellékletet az egyetlen téglasírban találtunk egy kis levél formájú vasdarabot. A 8. sz. sírban egy üvegpohár apró darabokra tört töredékei és egy vékony

bronzspirállal összekötött csontkarperec került elő. A téglasírban a téglák némelyikén az **ADo[.]** bélyeg volt. A további lakossági közlések és a terepmunka alapján valószínűsíthető, hogy egy nagy kiterjedésű, több korszakú (Kr. u. 2–4. sz.) római temető helyezkedik el a területen, melynek további feltárása a kutatás fontos feladata lesz az elkövetkező években.

SZABÓ ANTAL – FAZEKAS FERENC –
VÁRADYÉ PÉTERFI ZSUZSANNA – VISY ZSOLT

412. Paks, Felső-Csámpa (KÖH 59813)

(Tolna megye) Ró

2009. március 20. és április 20. között elvégeztük a megelőző feltárást az M6 autópálya nyomvonalára eső, RM-10 jelű lelőhelyen, a 0203/40, 0203/42, 0203/46, 0203/48, 0203/51 hrsz. ingatlanokon, 19 620 m²-en.

A lelőhely Pakstól D-re található, egy meglehetősen lapályos területen. Az ásatásra kijelölt terület mintegy 400 m hosszú és megközelítőleg 40 m széles sáv volt. Az objektumok a lelőhely egész területén elszórtan jelentkeztek, feltűnően sűrűsödve a lelőhely É-i negyedében.

A feltárás során egy római kori tanyasias település nyomait, 153 objektumot sikerült azonosítani. Ezek többsége cölöphely volt, melyeket nem tudtunk objektumhoz kötni, így értelmezni sem. Feltártunk 7, részben földbe mélyített épületet, többségénél a hozzá tartozó cölöphelyeket is megtaláltuk, de csak egynek a kemencéjét sikerült kibontani. Összesen 22 árkot tártunk fel, ezek mindegyike Ny–K irányban húzódott keresztül a lelőhelyen. A gödrök közül említést érdemel egy kút, egy méhkas alakú gabonatarló és két jelentős kiterjedésű anyaggyerő gödör. Egy átlagos méretű, ám igen mély – feltehetőleg áldozati – gödör betöltéséből két kutyakoponya került elő, a gödör alján pedig egy egész kutyacsontváz feküdt.

A lelőhelyen nagy mennyiségű leletanyaggal találtunk. Találtunk igen sok korongolt kerámiatöredéket, terra sigillata töredéket, dörzstál töredékeit. Az egyik ház padlójáról töredékes bronz térdfibula, a kút betöltéséből lándzsahegy került elő.

A leletek a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat budapesti regionális irodájában történő feldolgozásuk után a Magyar Nemzeti Múzeumba kerülnek végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Frank Tamás, Kulcsár Zoltán, Kulcsár Zoltánné technikusok. A geodéziai felmérést a Meridián Kft. végezte.

HARGITAI ANDRÁS

413. Paks-Gyapa, Vörös-malom (KÖH 67087)

(Tolna megye) LT, Ró, Kö

2009. április 23. és május 20. között elvégeztük a megelőző feltárást az M6 autópálya Paks-Gyapa T2 elke-

rülő szakaszára eső, RM-24 jelű régészeti lelőhelyen, a 0861/3–4, 0923/13–14 hrsz. ingatlanokon.

A lelőhely Gyapa belterületétől néhány méterre található, melyen egy közelítőleg 150 m hosszú és mintegy 10 m széles szakaszt kutattunk. A felszíni humuszréteg eltávolítása után világossá vált, hogy a régészeti objektumok a feltárásra kijelölt területen minden irányban folytatódtak, ezért a lelőhelynek csak egy töredékét sikerült kutatnunk. Jelentős újkori bolygatás nyomaival találtunk. Az egész lelőhely régészetileg fedettnek mutatkozott, igen nagy sűrűségben, összesen 116 objektumot tártunk fel.

A döntően középkori objektumok között több római korit találtunk (ezek a lelőhely K-i végén fordultak elő), egy nagyméretű gödör kelta korinak bizonyult. Több objektumot leletek, ill. egy temetkezés esetében mellékletek hiányában nem tudtunk kronologizálni.

A feltárt objektumok közül kiemelkedik egy középkori tömegsír. Egy 1 m átmérőjű gödörből 120 cm-es mélységből három gyermek, egy fiatal felnőtt és egy kutya hiánytalan váza került elő. A vázak rendszer nélkül, feltűnő összevisszaságban feküdtek egymás hegyén-hátán, láthatólag „belelőkték” a gödörbe a hullákat. A csontok jó állapotban maradtak meg, antropológiai vizsgálatuk folyamatban van. A vázak alól egy 14. századi edény peremtöredéke, egy vastárgy és egy csaknem teljes őrlőkerült elő. A tömegsír közeléből előkerült egy másik, melléklet nélküli „zsugorított” váz is.

Feltártunk két középkori házat, egyik nagyrészt túlnyúlt a lelőhelytől D-i irányban, és az itt húzódó út építésekor nagyrészt megsemmisült. A másikat sikerült teljesen feltárni, a DK-i sarkában lévő kemencével együtt. Feltártunk több különböző méretű gödröt, egy kutat, és árkokat. Utóbbiak kivétel nélkül É-i és D-i irányban is túlértek a feltárásra kijelölt területen, ezért értelmezésük problémás.

A római kori leletanyagot kevés, a kronológiai meghatározáshoz alig elegendő kerámiatöredék képviseli. A középkori leletanyagban nagy mennyiségű házikeramia, kevesebb korongolt, és néhány zöldmázás töredék fordult elő, valamint több fedő töredéke. A gazdag fémanyagot kések, sarlók és több meghatározatlan eszköz töredékein kívül a kút aljáról előkerült vaskapa képviseli. Több fenőkerült és őrlőkerült töredéke is előkerült.

Egy nagyobb méretű sekély gödörben nagy mennyiségű kelta korongolt, fekete kerámiatöredéket találtunk.

A leletanyag a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat budapesti regionális irodájában történő elsődleges feldolgozás után a Magyar Nemzeti Múzeumba kerül végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Frank Tamás, Kulcsár Zoltán, Kulcsár Zoltánné technikusok. A geodéziai felmérést a Meridián Kft. végezte.

HARGITAI ANDRÁS